Németh István
Magyar–német viszony az őszirózsás forradalom és a tanácsköztársaság idején (1918–1919)

„Bármiként is áll a dolog, szükségünk van Magyarországra, mint fontos élelmiszertermelőre, nemcsak ennek a háborúnak a során, hanem még hosszú ideig azt követően is. Arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy orientális politikánk számára, amíg az oroszországi körülmények nem konszolidálódnak a javunkra, Magyarország – egykor talán Bulgáriával együtt – megnehezítheti a Kelet felé vezető utat, vagy akár el is zárhatja azt”[1]– jelentette 1918. augusztus 11-én Egon Franz von Fürstenberg-Stammheim budapesti főkonzul Georg von Hertling birodalmi német kancellárnak, mintegy kijelölve Magyarország jelentőségét a későbbi német külpolitika számára.

Fürstenberg óvatosan megfogalmazott kétségei nem voltak alaptalanok. Hiszen 1918 augusztusában, az ötödik háborús év kezdetén alapvető erőeltolódás ment végbe az első világháború menetében. Augusztus 8-án öt német offenzíva után megingott a nyugat-európai front. Erich Ludendorff vezérkari főnök elhasználta azt az erőt, amellyel a számbeli és anyagi fölénybe került antant támadását jó ideig feltarthatta volna. A szövetségeseknek az amiens-i kiszögellés felszámolására indított nagy támadása a német hadsereg „fekete napja” lett. A Ferdinand Foch marsall, antant főparancsnok vezette támadás már július közepén felszámolta a marne-i kiszögellést, majd nagyrészt amerikai részvétellel a St. Mihiel-kiszögellést is, megteremtve a megfelelő kiindulási pozíciót az általános nagy nyugati offenzíva számára.[2]

A Franchet d’Espérey francia tábornok vezette balkáni antant hadsereg pedig áttörte a központi hatalmak védelmét ellátó és kimerült bolgár hadsereg arcvonalát. Bulgária 1918. szeptember 25-én békét kért, majd szeptember 29-én Szalonikiben aláírta a fegyverszünetet. A balkáni antant hadsereg számára így szabaddá vált az út Ausztria-Magyarország felé, s Bulgárián át Romániába. A bolgár fegyverletétel napjaiban az antant általános offenzívát indított a nyugati hadszíntéren is.[3]

Erich Ludendorff elismerte a katonai vereséget és szeptember 29-én a német politikusokat azonnali fegyverszünet megkötésére szólította fel.[4] Környezete arra törekedett, hogy felülről végrehajtott fordulattal áttérjenek a parlamenti demokráciára, s a katonai vereség közepette is megőrizzék a nemzet politikai egységét. Az október 3-án Max von Baden kancellár vezetésével hivatalba lépő német birodalmi

[1] Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes (Bonn) – PA AA (B), Österreich 95. Die Beziehungen Deutschlands zu Ungarn. A 34 544. In: A budapesti német főkonzulátus jelenti… Az 1918–1919-es forradalmak és az ellenforradalom német diplomáciai iratok tükrében. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1989. (a továbbiakban: Tokody 1989) 20–21.

[2] Galántai József: Az I. világháború. Korona Kiadó, Budapest, 2000. 444–450. (A továbbiakban: Galántai 2000)

[3] Uo. 460–461.

[4] Müller, Helmut M: Schlaglichter der deutschen Geschichte. Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn, 1994. 221.

kormány a fegyverszünet politikai feltételeit a parlamentarizmus kiszélesítésével és a háború során kevésbé kompromittálódott személyek előtérbe állításával igyekezett javítani. Másnap a birodalmi kormány a Legfelső Hadvezetés sürgetésére fegyverszünetet kért Wilson elnöktől. Az ennek nyomán kibontakozó jegyzékváltásból kitűnt, hogy a szövetségesek csak a nép bizalmán nyugvó kormánnyal hajlandók tárgyalni. Ezért az új kormányba beléptek a többségi koalíció pártjainak (Centrum, Haladó Néppárt és Németország Szociáldemokrata Pártja) parlamenti képviselői. A fegyverszüneti tárgyalásokra való tekintettel az 1918. október 22-én összeülő Reichstag jelentős alkotmányreformot határozott el. A hadüzenet és a békekötés többé már nem a császár és a Szövetségi Gyűlés (Bundesrat) kizárólagos joga lett, s a Birodalmi Gyűlés (Reichstag) jóváhagyására is szükség volt; kormánytagok csak Reichstag-képviselők lehettek; a birodalmi kancellár és az államtitkárok kinevezését a Reichstag bizalmához kötötték; a császár valamennyi politikai tettéért a birodalmi kancellár felelt; a tisztekre és a tábornokokra vonatkozó döntésekhez pedig kancellári hozzájárulásra volt szükség.[5] A reform 1918. október 28-i életbelépésével a német hercegek által „Isten kegyelméből", a nép részvétele nélkül 1871-ben alakított császárság alkotmányjogilag is parlamenti demokratikus monarchiává vált.

Ausztria-Magyarország 1918. október 4-én jegyzéket intézett Wilson elnökhöz, akinek 14 pontja[6] alapján azonnali fegyverszünetet és béketárgyalásokat javasolt. Wilson október 18-i válaszában azonban közölte, hogy korábban meghirdetett pontjai – amelyek még elfogadták a Monarchia egységét és a nemzetiségi kérdést az autonómia biztosításával megoldhatónak tekintették – a megváltozott körülmények miatt már nem érvényesek.

Az 1918. október 16-i császári manifesztum Ausztriát „szövetséges állammá" változtatta, de „a magyar Szent Korona országainak integritását semmiképpen nem érintette". A manifesztum a Monarchiában csekély visszhangot váltott ki, „a magyarok azonban azt ürügyként használták fel arra, hogy a kettős monarchia süllyedő hajóját a

[5] Uo. 222–223.

[6] Wilson amerikai elnök 1918. január 8-i 14 pontos békeprogramja sürgette: a nyíltan tárgyalt békeszerződéseket és nyílt nemzetközi diplomáciát, a hajózás teljes szabadságát háborúban és békében egyaránt, a gazdasági akadályok megszüntetését, a nemzeti fegyverkezésnek a belbiztonsággal összefüggő legalacsonyabb szintre csökkentését, a gyarmati igények szabad és pártatlan rendezését, amelyben az érdekelt lakosság érdekei ugyanolyan súllyal esnek latba, a megszállt orosz területek kiürítését, Belgium kiürítését és függetlensége helyreállítását, Franciaország kiürítését, beleértve Elzász-Lotaringiát, az olasz határok kiigazítását „a világosan felismerhető nemzetiségi vonalak szerint", Ausztria-Magyarország népeinek lehetőségét az önálló fejlődésre, Románia, Szerbia és Montenegró kiürítését, Szerbiának szabad kijáratot a tengerhez, az Oszmán Birodalom török részeinek teljes szuverenitását, a török uralom alatt élő nemzetiségek önállóságát, a Dardanellák állandó nyitva tartását nemzetközi garanciákkal minden nemzet hajói és kereskedelme számára, független lengyel állam létesítését és számára szabad kijáratot a tengerhez, a nemzetek általános szövetségének megalakítását, hogy biztosítva legyen a nagy és kis államok politikai függetlensége és területi sérthetetlensége. Halmosy Dénes: Nemzetközi kapcsolatok 1918–1945. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó – Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1983. 22–24.

leggyorsabban elhagyják, hogy ily módon a magyar glóbuszt megmentsék"– írta Wedel bécsi német követ a magyarokra nézve egyáltalán nem hízelgő jelentésében.[7]

Mivel a budapesti német diplomácia már szeptember elején németellenes izgatásokat érzékelt, a Külügyi Hivatalon (Auswärtiges Amt – AA) keresztül azt kérte a német újságoktól – amelyek „osztrák" hadseregről és kormányról cikkeztek –, hogy Magyarországot ne Bécs szemüvegén keresztül szemléljék, hanem ismerjék el az ország alkotmányos helyzetét, mert ez a németellenesség leghatékonyabb eszköze.[8] Fürstenberg az osztrák–magyar különbéke-törekvésekben a német érdekek veszélyeztetését látta, hiszen a Monarchia idő előtti kilépése a háborúból végleges csapást mérhetett a balkáni és olasz frontra, s Németország magára maradt volna a béketárgyalásokon. Lényegében ugyanezt eredményezte volna Magyarország Ausztria nélküli különbékéje is, amelyre a Károlyi Mihály körüli erők törekedtek. Ez a lépés ráadásul az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlásával is járt volna, amelyet Németország kül- és belpolitikai okok miatt egyaránt el kívánt kerülni.[9]

A magyarországi eseményeket követve a berlini kormány október közepétől számolt Károlyi Mihály miniszterelnökségével, akit Németországban antantbarát politikusnak könyveltek el, s a háború alatti pacifista, demokratikus és állítólagos németellenes magatartása miatt törvényen kívül helyeztek. Úgy vélték, hogy Ausztria-Magyarország kiválása a központi hatalmak koalíciójából rendkívül súlyos helyzetbe sodorná a Német Birodalmat; nem zárták ki azt sem, hogy Magyarország az ellenséges táborhoz pártolna. Károlyi személyéhez ezért különböző várakozások fűződtek: ezek a Németországgal való szakítást nyíltan követelő álláspontjából adódtak, illetve tartottak Károlyi megtorlásától is, hiszen személyét éveken keresztül nyilvános diszkrimináció és lejáratás érte. Ráadásul a német hadsereg vezérkarának elhárító részlege megbízta Hermann Consten őrnagyot, a német hírszerzés budapesti főnökét Károlyi megfigyelésével, hogy „az illetékes magyar katonai szervekkel együttműködve derítsék fel a Németország elleni forradalmi mesterkedéseket".[10] Azt tervezték, hogy a környezetéből megszerzett dokumentumokat átadnák apósának, Andrássy Gyulának, aki visszavonulásra kényszerítené Károlyit. Ő azonban értesült Consten ügyetlen akciójáról és az ellene irányuló szándékokról, s a képviselőházban leleplezte az őrnagy mesterkedéseit. Mindazonáltal 1923-ban a törvényszék az ellene indított perben unokatestvére, Károlyi Imre és Consten vallomásai alapján rendelte el javai elkobzását, mondta ki Károlyit hazaárulónak és kényszerítette száműzetésbe.[11]

Bulgária kiválása a háborúból kihatott Magyarország belpolitikai viszonyaira is. Miközben Wekerle Sándor miniszterelnök a nemzeti erők koncentrációját fontolgatta, Károlyi e koncentrációval szemben a radikális ellenzéki pártok blokkjának

[7] PA AA (B), Österreich 95. Die Beziehungen Deutschlands zu Ungarn. A. 44 539. Wedel bécsi német császári követ jelentése Max von Baden birodalmi kancellárnak (1918. október 21.) In: Tokody 1989, 33.

[8] Uo. A. 37 778. In: Tokody 1989, 25.

[9] Uo. 14–15.

[10] PA AA (B), Weltkrieg: Länderabteilung 1920–1936 WK–1. Bd. 1. Károlyi gróf perének melléklete. In: Wulf-Dieter Schmidt-Wulffen: Deutschland–Ungarn 1918–1933. Eine Analyse der politischen Beziehungen. Dissertation-Wien, 1969, I. köt. 77.

[11] Károlyi Mihály: Hit, illúziók nélkül. Magvető és Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1977. 112–114.

megteremtésére törekedett. Ennek „közös programja a mielőbbi béke megteremtése, perszonálunió létrehozása Ausztriával és végül hamisítatlan demokrácia bevezetése”.[12] „Ha... a baloldali irányzat Magyarországon előretör, és ha ehhez még katonai sikertelenségeink is társulnak, Magyarországon is veszély közeledtét látom”[13] – figyelmeztette táviratban Fürstenberg a Külügyi Hivatalt azon a napon, amikor Németországban Ludendorff már azonnali békekötésre szólította fel a politikusokat.

Tisza István egykori miniszterelnök október 17-i parlamenti beszédében kijelentette, hogy a központi hatalmak vereséget szenvedtek. A Németországgal fennálló szövetséget feleslegesnek nyilvánította; annak helyébe a Népszövetség lép. A dualizmus helyett elégségesnek tartotta a puszta perszonáluniót, s a Monarchia Németország nélküli különbékéjének lehetőségére gondolt. A Magyarországon uralkodó általános felfogás szerint „addig kell Németországgal együttműködni, ameddig lehetséges, és addig szabad együttműködni, ameddig feltétlenül szükséges”.[14]

A bécsi német követség szerint „Magyarország buzgó sietséggel pártolt el Ausztriától és a szövetségtől, hogy idejében megtalálja a kapcsolatot az antant táborához [...] a derék magyar, még útitáskával a kezében, a közeljövőben ismét megjelenik szövetségesi társánál, hogy segítséget kérjen a szent Magyarország megerőszakolása ellen. […] A jövőbeni Magyarország, Szlovákiával vagy anélkül, Balkán-állam lesz, akárcsak a többi. Gazdaságilag nem nélkülözhet bennünket, mint agrártermékeinek vásárlóit, de nekünk is szükségünk van rá, már csak a Duna miatt is. Az antant, a pénzügyi serkentést nem számítva, nem sokat tud segíteni. Magyarország ezután is, akárcsak ezelőtt, gazdaságilag és politikailag a német oldalra fog hajolni, ha a mostani árhullámok már elapadtak. A szálak akkor majd ismét összefonódnak maguktól is”.[15]

Károlyi Mihály 1918. október 22-én a képviselőház ülésén a kormány lemondását, a világháború azonnali befejezését, külföldről minden magyar csapat visszahívását, s a németekkel kötött szövetség felmondását követelte. Wekerle Sándor miniszterelnök azt válaszolta, hogy Magyarország határainak megvédése miatt nem nélkülözheti Németország katonai segítségét.[16] Károlyi kormányra kerülése ekkor még meghiúsult az október 24-én közös külügyminiszterré kinevezett Andrássy Gyula ellenállása miatt. A német kormány nem támogatta a Károlyi-kormány megalakulását annak „határozott németellenes irányvonala miatt”. Válaszul az ellenzéki erők Károlyi vezetésével október 24-én megalakították a Magyar Nemzeti Tanácsot, amely a tömegekre támaszkodva egyfajta ellenkormányt alkotott.

A Külügyi Hivatal kirívó hálátlanságot vetett azon magyar körök szemére, akik „Magyarország megmentését a Németországtól való elszakadásban és az antanthoz való átállásban” látták: Németország a háború alatt „az erősen szorongatott

[12] PA AA (B), Österreich 92. Innere Zustände Ungarns. A. 41 429. Fürstenberg császári főkonzul jelentése von Hertling birodalmi kancellárnak (1918. október 3.). In: Tokody 1989, 28.

[13] PA AA (B), Österreich 95. Die Beziehungen Deutschlands zu Ungarn. A 40 770. Fürstenberg császári főkonzul távirata a Külügyi Hivatalnak (1918. szeptember 29.) In: Tokody 1989, 26.

[14] Uo. A. 44 179. Fürstenberg császári főkonzul távirata a Külügyi Hivatalnak (1918. október 20.) In: Tokody 1989, 32.

[15] PA AA (B), Österreich 92. Innere Zustände Ungarns. A. 46 763. A bécsi császári német nagykövetség a Külügyi Hivatalnak (1918. október 22.) In: Tokody 1989, 35.

[16] PA AA (B), Österreich 95. Die Beziehungen Deutschlands zu Ungarn. A. 44 612. Strube budapesti német konzul a Külügyi Hivatalnak (1918. október 22.) In: Tokody 1989, 32.

Magyarországnak" többször is nagy szolgálatot tett; a magyar politikai törekvés – az államiság egységének megóvása – csak a Németországra való szilárd támaszkodással valósulhatott meg. Ha Németország megvonja e támogatást – és nem mérsékli többé diplomáciai vagy katonai eszközökkel Magyarország szomszédjait –, akkor az ország felbomlik és balkáni állammá süllyed. 1918. október 27-én Berlinből táviratilag utasították Fürstenberget: értesse meg mérvadó magyar személyiségekkel, hogy az országot csak a Németországgal való összetartás óvhatja meg a legrosszabbtól. Az antantot nem Károlyi, hanem a központi hatalmaknak a békekonferencián tanúsítandó harmonikus és ügyes együttműködése tántoríthatja el. Átlátszó az antant terve, hogy Magyarországot kötelezettség nélküli ígéretekkel elszakítsák tőlünk és könnyedén elbánjanak vele. „Ha Magyarország még Erdélyt is el akarja veszíteni, úgy a velünk való szakítás politikája biztosan oda vezet. Mi a Romániához vezető utat könnyen meg fogjuk találni, ha Magyarországot ebben a kérdésben nem támogatjuk"[17] – írták, jelentősen túlértékelve Németország nemzetközi pozícióit. A „romániai kártya" magyarellenes nyomásra való kijátszását „Magyarország hűtlensége és nyílt ellenségeskedése" miatt Wedel bécsi német követ is támogatta, s ennek érdekében német diplomáciai lépéseket sürgetett Romániában. Úgy vélte: ha elismerik Románia nemzeti törekvéseit, elejtik az 1918. május 7-i bukaresti szerződést (ebben Románia lemondott erdélyi igényeiről, Dél-Dobrudzsa visszakerült Bulgáriához s az ország kiszolgáltatott helyzetbe került a központi hatalmaktól) és visszavonják a német csapatokat, semmi olyat nem adnának fel, ami már ne ment volna veszendőbe. E lépéssel nem kockáztatnák csapataikat és kedvezőbb légkört teremthetnének a jövőbeni megegyezés számára.[18]

1918. október 27-én Andrássy Gyula közös külügyminiszter jegyzékben értesítette Wilson elnököt, hogy Ausztria-Magyarország különbékét kér s elfogadja Wilson október 20-i feltételeit, amely már hatályon kívül helyezte a Monarchiára vonatkozó 10. pontot. Időközben az Egyesült Államok hadviselő szövetségesként ismerte el a csehszlovák kormányt és támogatta a délszláv népek nemzeti törekvéseit.[19] A várható következményekre reagálva október 30-án Hindenburg marsall kérte a Külügyi Hivatalt: Ausztria-Magyarország különbéke kötése esetén járjon el annak kormányánál, és a német katonai érdek alapján biztosítsa a Magyarországon, Romániában és Ukrajnában állomásozó német csapatok osztrák-magyar területen keresztül Németországba szállítását. Teremtsen lehetőséget a három országban lévő német csapatok további ellátására Ausztria-Magyarországon keresztül, tartsa fenn a Romániából és Ukrajnából érkező német gazdasági szállításokat az osztrák-magyar területeken keresztül, illetve biztosítsa az olaszországi német alakulatok elszállítását.[20]

---

[17] Uo. (Számozás nélkül). A Külügyi Hivatal rejtjeltávirata Fürstenbergnek (1918. október 27.) In: Tokody 1989, 38.

[18] Uo. A. 6001. Wedel bécsi német követ távirata a Külügyi Hivatalnak (1918. október 29.) In: Tokody 1989, 39.

[19] Fülöp Mihály – Sipos Péter: Magyarország külpolitikája a XX. században. Aula Kiadó, Budapest, 1998. 35–36.

[20] PA AA (B), Österreich 95. Die Beziehungen Deutschlands zu Ungarn. A 45 887. Paul von Hintze, a Külügyi Hivatal és a Legfelső Hadvezetés összekötőjének távirata a Külügyi Hivatalnak (1918. október 30.) In: Tokody 1989, 42.

Wekerle Sándor kormánya a tömegnyomás miatt október 29-éig maradt hatalmon. IV. Károly osztrák császár és magyar király ekkor sem Károlyi Mihályt bízta meg kormányalakítással, hanem erre a mérsékelt-polgárinak tekintett Hadik János kapott lehetőséget, amelyet a békére vágyó tömegek nyílt hadüzenetnek tekintettek. Miután kormányalakítási kísérlete eredménytelen maradt, s a tüntetések is folytatódtak, október 31-én az uralkodót képviselő József főherceg Károlyi Mihályt nevezte ki miniszterelnöknek. A kormány tagjai a korábbi baloldali ellenzéki pártokat (Függetlenségi, Polgári Radikális, Szociáldemokrata Párt) képviselték, s a királyra esküdtek fel. A köztársaságot követelő tüntetések hatására azonban Károlyi november 1-jén feloldását kérte esküje alól, amelyhez IV. Károly hozzájárult. A kormány új hivatali esküjét a Nemzeti Tanácsra tette le, s ezzel az ország formálisan is elszakadt Ausztriától és független állammá vált. [21]

A polgári demokratikus forradalom győzelme és az önálló magyar államiság megteremtése történelmi fordulatot jelentett a magyar–német kapcsolatokban. Magyarország ettől kezdve szuverén államként tarthatott kapcsolatot Németországgal, s egyúttal megnyílt az út az antanttal kötendő békeszerződés előtt.

A súlyos bel- és külpolitikai kérdések megoldására a Károlyi-kormány intézkedései két célt követtek: a háború gyors befejezését és a a legkisebb területi veszteségekkel járó békekötést, valamint a feudális-autoritatív állam demokratikus értelmű (elsősorban választójogi és a tulajdonosi struktúra) átalakítását. A külpolitikai lépések azonban háttérbe szorították a belpolitikai reformokat, s minden energiát a külpolitikára koncentráltak.

Az osztrák-magyar küldöttség 1918. november 1-jén vette át a fegyverszüneti feltételeket az olaszországi fronton történt sikeres antant offenzívát követően. Lindner Béla magyar hadügyminiszter még aznap elrendelte a magyar haderő fegyverletételét és leszerelését, abban a reményben, hogy ezzel nyomatékosítja békeszándékait és javítja külpolitikai pozícióját. Önálló fegyverszüneti tárgyalásokat azonban a magyar kormány nem folytathatott, jóllehet Károlyi hajlandó lett volna Padovába utazni. Az október 30-i magyar forradalmi események hírére ugyanis a francia vezetés megtiltotta az önálló magyar kormánnyal külön kötendő fegyverszünetet, s ragaszkodott a Monarchiával aláírandó fegyverszünethez. Attól tartottak, hogy a Monarchia felbomlásával eltűnik a háború egyik felelőse, s az antant a régi „bűnös” helyett két új „ártatlan” állammal találja szemben magát.[22]

A Padova melletti Villa Giustiban 1918. november 3-án aláírt fegyverszünet értelmében az antanthatalmak jogot kaptak többek között arra, hogy a még harcoló Németország ellen átvonulási jogot szerezve felhasználják a Monarchia vasútjait, közútjait és vízi útjait. A német alakulatokat 15 napon belül el kellett távolítani Ausztria-Magyarország területéről, az ott maradt egységeket pedig internálni kellett.[23] A császári Németország végleg magára maradt, mivel Törökország és Bulgária már korábban kapitulált. Véglegesen felbomlott Németország és Ausztria-Magyarország közel négy évtizedes

[21] Fülöp Mihály – Sipos Péter: Magyarország külpolitikája a XX. században… i. m. 39.
[22] Uo. 40–41.
[23] Tokody 1989, 47.

szerződése, amely az 1879. évi német-osztrák kettősszövetségen s az 1882. évi – Olaszország bevonásával kötött – hármasszövetségen alapult.[24]

A tárgyalást vezető Diaz tábornok, a szövetségesek nyugati hadseregének parancsnoka közölte a Monarchiát képviselő Weber tábornokkal, hogy a balkáni frontszakaszon nem lesz külön fegyverszünet. Weber a hírt Budapestre továbbítva hozzátette, hogy a padovai fegyverszünetnek „kell alkalmazandónak lennie Ausztria-Magyarország valamennyi frontjára". Weber üzenete ellenére a balkáni frontszakaszon felállított fegyverszüneti bizottság két magyar tagjának Franchet d'Espérey kijelentette, hogy a balkáni fronton ő illetékes a fegyverszünet megkötésére. Ezért Károlyi és a francia tábornok egyaránt szükségesnek tartotta a megállapodást a padovai feltételek alkalmazásáról.

Károlyi Mihály miniszterelnök az új Magyarországot a – megváltozott – wilsoni elvekre alapozva, rövid időre antantbarát külpolitikára állította át. Az 1918. november 13-án Belgrádban – az antanthatalmak részéről Henrys tábornok, a francia keleti hadsereg parancsnoka, Zivojin Misić vajda, a szerb hadsereg főparancsnoka és Lindner Béla tárca nélküli miniszter – aláírt katonai konvenció pontosította és megkönnyítette a padovai fegyverszünet Magyarországra vonatkozó végrehajtását. A konvenció demarkációs vonalat (a Maros vonalától a Dráva vonaláig, Szabadka, Baja és Pécs érintésével) jelölt ki, amely megalapozta a szerb hadsereg előrenyomulását, Erdélyben pedig megszüntette az egyetlen védhető vonalat, a Kárpátokat. Előírta a magyar hadsereg leszerelését, illetve 15 napot adott a Romániából Magyarországon keresztül visszavonuló Mackensen-hadsereg leszerelésére és internálására. Biztosítékokat teremtett arra nézve is, hogy a magyar kormány nem támaszt nehézségeket az ország stratégiai pontjainak megszállásában és az átvonulási lehetőségek biztosításában. A konvenciót azonban a francia külügyminisztérium már két héttel aláírása után alapvető tévedésnek minősítette, s haladéktalanul érvényteleníteni kívánta. A magyarokat sürgősen ki kellett parancsolni Szlovákiából.[25] A belgrádi konvenció által kitűzött demarkációs vonal ugyan az országhatáron belül húzódott, de azt a reményt keltette, hogy a déli övezeten túlmenően az antant nem érvényesíti megszállási jogait. Úgy tűnt, hogy a belgrádi egyezménnyel Károlyi elérte külpolitikájának kezdeti célját, a független magyar állam elismerését.[26]

Károlyi már kormánya kinevezése előtt, október 31-én délután magához kérette Fürstenberget, s a kormánytagok jelenlétében megállapodott vele, hogy Németország továbbra is folytatja a Magyarországnak létfontosságú szénszállítmányokat, cserében pedig lehetővé teszi a német csapatok hazaszállítását. A főkonzul a „kockán forgó nagy német érdekre való tekintettel" táviratilag kérte a német sajtó befolyásolását, hogy fogadja barátságosan a Károlyi-kormányt, és a német sajtótámadásokkal ne súlyosbítsák egyébként is nehéz helyzetét. A főkonzulátus még működő távírókészülékén von Doertenberg őrnagy értesítette a német hadügyminisztériumot,

[24] A szerződéseket lásd Németh István: A német császárság 1871–1918. Összegzés és dokumentumok. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2009. 192–196.

[25] Ormos Mária: Padovától Trianonig 1918–1920. Kossuth Kiadó, Budapest, 1984. 59–66., illetve 90.

[26] Fülöp Mihály – Sipos Péter: Magyarország külpolitikája a XX. században… i. m. 42.

hogy Magyarországon nem értesült a német tisztek és a legénység elleni barátságtalan fellépésekről s azonnal felveszi a kapcsolatot az új magyar honvédelmi miniszterrel.[27]

Az emberáldozatot alig követelő forradalom napjaiban a zavargások az események szinte törvényszerű velejárói voltak. Október végén a Bukarestből érkező és szabadságolt német katonákat szállító vonat került Magyarországon súlyos helyzetbe. Szolnokon, Hatvanban, Zólyomban, Ruttkán és Zsolnán rablással és zsarolással találkoztak. A vonatot feltartóztatók a németek Magyarországgal szembeni zárlatával érveltek.[28] A forradalmi hangulat túlcsordulásától a magyar tisztek is szenvedtek, mert elsősorban őket tekintették a letűnt úri réteg képviselőinek. A lakosság részéről azonban nem lehetett németellenes magatartást érzékelni.

A bukaresti német katonai kirendeltség vezetőjének küldött utasítás is a Magyarországgal való nyílt ellenségeskedés elkerülésére, a német csapatok magyar területen keresztüli hazaszállítására, illetve a Romániába és onnét visszamenő katonai és gazdasági szállítások biztosítására törekedett. Jelezték, hogy elvileg nem akarnak fellépni „a jelenlegi határokon túlmutató román egységtörekvésekkel szemben", s ki akarják várni, milyen lépést tesz Románia. Utóbbival szemben „pillanatnyi politikánk célja, csapataink katonai biztosítása mellett a mostani kapcsolat fenntartása, a megszerzett előnyök biztosítása és átvitele a békegazdaságba".[29]

Károlyi miniszterelnöki kinevezésének hírére a budapesti német kolóniában pánik tört ki, amely a katonai hatóságokra is átterjedt. A polgári személyek internálástól, a tisztek hadifogságtól tartottak. Néhány család azonnal elhagyta Budapestet, mások pedig a főkonzulátuson kerestek menedéket. A hadifogságtól való félelem miatt november 3-án a német katonai hatóságok az elutazás mellett döntöttek. A magyar kormány nem látott indokot távozásukra és kínosan érintette a németek menekülése. Jóindulatát bizonyítandó a szociáldemokrata Garami Ernő kereskedelmi miniszter feloldotta a magyar hajóknak a felségvizek elhagyására vonatkozó tilalmát, s egy gőzhajót bocsátott a német kolónia rendelkezésére. A hajó november 3-án este 300 személlyel a fedélzetén, a magyar hatóságok jókívánságai közepette hagyta el Budapestet Bécs irányában.[30]

Mivel november 9-én Németországban is győzött a polgári forradalom, s november 11-én a szociáldemokrata Friedrich Ebert kancellár vezette új kormány fegyverszünetet kötött az antanthatalmakkal, a Károlyi-kormánynak hasonló nemzetközi helyzetben lévő Németországgal kellett rendeznie a padovai és belgrádi egyezmények előírásait. A két kormányrendszer formálisan közel állt egymáshoz; demokratikus és pacifista beállítottságuk miatt természetes partnernek tűntek az antanttal való megállapodásban. Ebben az értelemben üdvözölte táviratilag Hock János, a Magyar

[27] PA AA (B), Österreich 95. Die Beziehungen Deutschlands zu Ungarn. A. 46 202. Fürstenberg távirata a Külügyi Hivatalnak (1918. október 31.) In: Tokody 1989, 43–44.

[28] PA AA (B), Österreich 92. Innere Zustände Ungarns. A. 47 189. Friderici őrnagy, a Szófia katonai biztosa mellé rendelt rangidős tiszt távirata a hadügyminisztériumnak Ratiborból (1918. november 1.) In: Tokody 1989, 44–45.

[29] Uo. (Számozás nélkül) Az admirális törzskarának távirata Horstmannak, a bukaresti kirendeltség vezetőjének (1918. november 1.) In: Tokody 1989, 46.

[30] PA AA (B), Österreich 92. Nr. 10. Bd. 6. A budapesti német főkonzul jelentése (1918. november 27.), illetve uo. Österreich 95. Die Beziehungen Deutschlands zu Ungarn. A. 51 884. In: Tokody 1989, 65.

Nemzeti Tanács elnöke Ebert kancellárt: „A Magyar Nemzeti Tanács a felszabadult magyar nép nevében üdvözli a felszabadult német népet. Nagyon örülünk annak, hogy a káros és megsemmisítő tömegmészárlás helyett mostantól a legnagyobb emberi eszme magasztos közössége köt össze bennünket; váll–váll mellett egy emberként, minden nép közös harcában az életért, a békéért és a teremtő munkáért. Egyúttal szabad legyen hangot adni annak a sürgős kérésünknek, hogy rendeljék el a hazánkban tartózkodó német csapatok azonnali békés leszerelését."[31]

Jóllehet Ebert nem kevésbé patetikus hangon válaszolt, remélve, hogy „az eszmék közösségében a népek egy boldogabb jövendőnek néznek elébe", a leszerelés ügyében azonban nem hajlott semmiféle kompromisszumra: a német katona leszerelésére csak német földön kerülhet sor. Az antant és a Németország között november 11-én kötött fegyverszünet bázisán kérte a német csapatok átvonulása során a vasúti szállítás és élelmezés „barátságos" megoldását, hogy azok „hazai földön áttérhessenek a béke állapotára."[32] Mivel a katonai ügyekért továbbra is a régi katonai vezetők, Groener és Massow feleltek, a német álláspont változatlanul merev maradt. Nyilvánvalóan nemzeti érdekek, s nem ideológiai azonosságok határozták meg cselekvésüket.

A magyar kormány a belgrádi katonai konvenció szorításában továbbra is a Németországgal meglévő kapcsolatok fenntartására törekedett. Az 1918. november 11-i német fegyverszünet aláírása után már november 13-án képviselőt szándékozott küldeni Berlinbe a magyar-német diplomáciai kapcsolatok megtárgyalására.[33] November 15-én azonban Kunfi Zsigmond közölte a német főkonzullal, hogy a fegyverszüneti szerződés előírásai ideiglenesen megakadályozzák hivatalos magyar képviselő kiküldését, de nem hivatalos formában továbbra is azt tervezi. Ha az antanttal kötött fegyverszüneti egyezmény értelmében megszakadnának a két ország diplomáciai kapcsolatai, az antant és Németország fegyverszünete azt tárgytalanná tenné. A magyar kormány mindent elkövet, hogy ne szakadjanak meg létfontosságú kapcsolatai Németországgal.[34]

Az ország megszállásának előkészítésére, majd a fegyverszüneti tárgyalások folytatására Budapestre érkezett Fernand Vix francia vezérkari alezredes a magyar kormányt a Németországgal fennálló kapcsolatai megszakítására igyekezett rászorítani. A magyar sajtó – hivatalos ösztönzésre – már a kapcsolatok megszakításáról tudósított, de erre nem került sor. A kormánytagok többsége, főleg a szocialisták, kívánatosnak tartották, hogy a kapcsolatok nem hivatalos formában akkor is fennmaradjanak, ha hivatalos fenntartásuk tovább már nem lehetséges.

---

[31] PA AA (B), Österreich 92. Nr. 10, Bd. 6. A Magyar Nemzeti Tanács elnökének távirata Ebertnek (1918. november 10.), illetve PA AA (B), Österreich 95. Die Beziehungen Deutschlands zu Ungarn. (Számozás nélkül) In: Tokody 1989, 66.

[32] PA AA (B), Österreich 92. Nr. 10, Bd. 6. Ebert távirata a Magyar Nemzeti Tanácsnak (1918. november 14.), illetve PA AA (B), Österreich 92. Innere Zustände Ungarns. A. 48473. Népszava, 1918. november 16. 5. oldal. In: Tokody 1989, 67.

[33] PA AA (B), Akten der Abteilung I. A. Österreich 92, Nr. 10. Bd. 6. Fürstenberg távirata a Külügyi Hivatalnak (1918. november 13.) In.: Akten der Deutschen Auswärtigen Politik (ADAP), Serie A: 1918–1925. Bd. I. 9. November 1918 bis 5. Mai 1919. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1982. 98.

[34] Uo.

Fürstenberg is megkísérelte befolyásolni a magyar kormányt, hogy a francia nyomás ellenére kapcsolataikat legalább nem hivatalos formában tűrje el, jóllehet nem számolt az antanttal szembeni határozott kiállásával. A Külügyi Hivatalnak is Károlyi barátságos kezelését javasolta. Nem tartotta célszerűnek a magyar kormánynak átnyújtandó tiltakozást vagy annak hivatalos nyilatkozatra kényszerítését, mert egy ilyen akció könnyen kényszerhelyzetbe hozhatná, s esetleg a diplomáciai kapcsolatok hivatalos megszakítására késztetné a magyar kormányt. Ezzel pedig meghiúsulna a német gazdasági javak kivonása. Csak akkor lesz szükség német beavatkozásra – vélekedett Fürstenberg –, ha a Magyarországon tartózkodó franciák ismét elutazásunkat követelik és nem hivatalos tartózkodásunk ellen is tiltakoznak. A magyar kormány jóindulatú beállítottsága miatt azonban a végleges döntés elodázásában reménykedett.

A magyar-német kapcsolatok ezekben a hónapokban négy kérdés körül forogtak: a Romániában állomásozó német csapatok hazaszállítása Magyarországon keresztül; a még úton lévő német áruszállítások akadálytalan lebonyolítása; a Magyarországra irányuló német szénszállítások fenntartása és a budapesti német főkonzulátus működőképességének biztosítása.

A magyar kormány rá volt utalva a német szénszállításokra, Csehszlovákia azonban segítséget ígért. Német részről egy pillanatig így azzal is számoltak, hogy Magyarország szomszédjaitól szerzi be szénszükségletét. Ezzel Németország elesik a magyarországi szénszállításoktól, s nem tudja ellentételezni a Mackensen-hadsereg hazaszállítását. Végül azonban elvetették azt a javaslatot, hogy a Nyugaton tartózkodó magyar csapatok internálásával szerezzenek pótlólagos ütőkártyát Magyarországgal szemben. „Ha továbbra is fenn kívánjuk tartani a főkonzulátust, a német szénszállítmányoknak feltétlenül folytatódniuk kell” – vélekedett Fürstenberg. Felvetette, hogy szükség esetén hajlandó szabadságolnia magát, ha ezzel segíti a főkonzulátus további fennmaradását. Helyettesének Freytagot javasolta.[35]

December 14-én Fürstenberg szóbeli megállapodást kötött a magyar kormánnyal, hogy a további német szénszállítások fejében elszállítja a Mackensen-hadsereget és tovább engedi a Dunán november 1-jén lefoglalt, 20 000 tonna élelmiszerrel és kaukázusi érccel megrakott német uszályokat.[36] A Mackensen-hadsereg elszállítása a következő napokban kisebb zökkenőkkel, de folytatódott, az uszályok többségét azonban a magyar kormány visszatartotta, jóllehet többször kijelentette, hogy továbbengedésüket elhatározták. Sőt a magyar kormány a fegyverszüneti feltételek szerint kiszolgáltatandó magyar uszályok helyett négy német uszályt átadott az angol bizottságnak. Ezért Fürstenberg – a Mackensen-hadsereg budapesti megbízottjával, von Massow-val egyetértésben – rövidesen elérkezettnek látta az időt, hogy a további német szénszállítmányok leállításával nyomást gyakoroljon a magyar kormányra az uszályok továbbengedése érdekében. Az idő előtti fenyegetőzést azonban céltalannak tekintette; azt tervezte, hogy az adott pillanatban táviratilag értesíti Claussen kormánytanácsost a birodalmi ellátási hivatalban a német szénszállítások leállításáról. Ezután pedig szerződésben rögzítené a feltételeket. Mindezt csak akkor tartotta

[35] Uo. 98–99. Fürstenberg jelentése a Külügyi Hivatalnak (1918. december 10.)

[36] A Mackensen-hadsereg hazaszállításáról lásd Németh István: A Mackensen-hadsereg hazatérése (1918–1919). In: „Emberek és eszmék…” Tanulmánykötet Vadász Sándor születésnapjára. Szerk.: Gebei Sándor. Eger, 2001. 69–81.

kivitelezhetőnek, ha a német hivatalos helyek követik utasítását. Információi szerint nem volt várható, hogy Magyarország a közeljövőben az antanttól kapott szénszállításokkal hatástalaníthatná a német nyomást.[37] A Külügyi Hivatalban azt javasolták, hogy az esetleges német szénzárlat ne Claussen és a birodalmi ellátási hivatal bevonásával történjen, hanem azt a bécsi német követség kérje a Külügyi Hivatalhoz küldött számjel-táviratában. Egyúttal az ügyben a gazdasági és politikai szervek legszigorúbb centralizációját sürgették.[38]

Wedel bécsi német követ december 19-én kérte a Magyarországra irányuló német szénszállítmányok leállítását, amelyre december 21-én került sor, amikor a Mackensen-hadsereg zöme már elhagyta Magyarországot. Fürstenberg csak 1919. január elején kezdett nem hivatalos tárgyalást a magyar kormánnyal a német szénszállítások felújításáról, azzal a feltétellel, hogy visszaszolgáltatják vagy másokkal pótolják az antantnak átadott négy uszályt, illetve továbbengedik a Dunán veszteglő német hajókat és rakományokat.[39] Németek elleni kilengések még az első, viharos forradalmi napokban is ritkán fordultak elő Magyarországon. Ha sor is került rá, a német és magyar tiszteket egyaránt molesztálták, mert főleg bennük látták a letűnt uralkodó réteg képviselőit.

Magyarország 1918. október-novemberben Károlyi Mihály miniszterelnökségével az antantra tette fel kártyáját. A november 3-án aláírt fegyverszünet és következményei azonban kiábrándították a magyar lakosságot; csalódottsága Németország számára kedvező változást jelzett. Miután csorbultak Károlyi francia-barát politikájához fűzött remények, az emberek lassan visszatértek régi politikai meggyőződésükhöz, amely a Németországra való támaszkodásban látta a kiutat Magyarország számára. A vártnál gyorsabban terjedt a felismerés, hogy az elhibázott antantbarát politika megcsonkította és teljesen elszigetelte Magyarországot, amely csak egy nagyobb hatalommal szövetkezve létezhet tovább. Ez a hatalom csak Németország lehet, s hogy Magyarország Német-Ausztria révén közvetlen szomszédos lehet vele. Kimondatlanul abban is reménykedtek, hogy „Németország védelmével Magyarország egy későbbi időpontban visszaszerezheti korábbi határait”.[40]

Az antant Romániával és Magyarországgal kapcsolatos magatartásáról 1918. december végén a berni svájci követségről is érkezett bizalmi jelentés a Külügyi Hivatalba. Eszerint az antant „az önálló Magyarországot azért támogatta, hogy ez gátat vessen a germanizmus terjeszkedésének, de most eltávolodott Magyarországtól és jóindulatát Románia felé fordítja. Az eltávolodás oka elsősorban a Magyarország és Románia belső viszonyaiban keresendő; az előbbiben egyre jobban terjed a bolsevizmus, mialatt Románia, ahol teljesen hiányzik az ipari proletariátus, meglehetősen érintetlen maradt ettől […] Mivel tehát az antant Románia esetében nyugodtabb helyzettel számol, ezért támogatja annak aspirációját Transsylvániára és Magyarország más, tisztán román területeire. Így az antant beleegyezett a magyar területeknek a Tiszáig terjedő

[37] ADAP, Serie A: 1918–1925. Bd. I. 9. November 1918 bis 5. Mai 1919. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1982. 108–109. Fürstenberg jelentése a Külügyi Hivatalnak (1918. december 16.)

[38] Uo. 109. Stockhammern távirata Fürstenbergnek (1918. december 17.)

[39] Uo.

[40] PA AA (B), Österreich 92. Innere Zustände Ungarns. A. 54 531. Fürstenberg jelentése a Külügyi Hivatalnak (1918. december 23.) In: Tokody 1989, 74.

elfoglalásába. Románia a háború kezdete óta arra törekedett, hogy ez a folyó legyen az országhatár."[41]

1918. december végére a mintegy 200 000 fős Mackensen-hadsereg internálás nélkül elhagyta Magyarországot; a tábornokot és szűkebb stábját saját hibájából internálta a Károlyi-kormány. Ebben közrejátszott, hogy a magyar hatóságok ismét németbaráttá váltak, s az antant nem rendelkezett elegendő katonai erővel szándékai érvényesítéséhez. Német részről folyamatosan a nyomásgyakorlás járulékos eszközének használták a Magyarországra irányuló szénszállítást. Ezt a módszert a Mackensen-hadsereg hazaszállítása után is alkalmazták a Magyarországon visszatartott német értékek kivonása érdekében. Arra törekedtek, hogy a magyar kormány ismét felvegye a kapcsolatot Fürstenberggel, amelyet francia követelésre rövid idővel korábban megszakított.[42]

1918–1919 fordulóján ismét számos magyar politikus, kereskedő és lapszerkesztő érdeklődött Németország iránt. Vezető pénzügyi- és gazdasági szakemberek gazdasági közeledést és politikai szövetséget sürgettek Németországgal. Befolyásos politikusokkal folytatott megbeszéléseit követően Fürstenbergben az a benyomás alakult ki, hogy Németország csillaga a magyar égbolton emelkedőben van. 1919. február közepén terjedelmes jelentésben elemezte Magyarország Németországhoz fűződő viszonyát az 1918. évi őszirózsás forradalom után. Ebben kifejtette, hogy még a Németország melletti szövetségért kardoskodók táborában sem tartották kívánatosnak Németország döntő győzelmét, mert „az európai német hegemóniában a magyarság nemzeti voltának veszélyeztetését látták… Ebben az országban minden kultúra gyökere csaknem kivétel nélkül germán eredetű, a felsőbbrendű fajtól való félelem mégis gyökerezik a magyar lélekben". A magyarok széles körei fordulnak el tőlünk azon aggodalom miatt, hogy Magyarország Németországtól gazdasági függőségbe jut, amely a Mitteleuropa-gondolat vitája során is megmutatkozott. A „szövetség elmélyítésének" szerencsétlen német jelszava pedig tovább növelte az aggodalmakat Magyarországon.

A Károlyi-kormány „feltétlen antant-barát politikájának" elemzésekor a német sérelmek között elsőként Mackensen internálását említette. Az ügyben szerinte a magyar kormány „egyetlen esetben sem lépett fel energikusan a franciákkal szemben," s némi túlzással úgy vélte, hogy a Mackensen-hadsereg hazaszállítása „mindenekelőtt a mi csapataink érdeme, magyar részről ebben csak a katonai hatóságoknak és a magyar vasút-igazgatóságoknak volt szerepük", akik részben a kiadott parancs ellenére mindent megtettek a szállítások folytatásáért. További sérelemként az átmenő német forgalomban lévő milliós német értékek jogtalan visszatartását említette.

Fürstenberg a magyar kormány esetenkénti diplomáciai ügyetlenségét annak járatlanságának tudta be. Pontosan érzékelte, hogy a kormány lépéseit az antant kívánságainak teljesítése és jóindulatának megszerzése mozgatta. A kormány megkísérelte titokban fenntartani a kapcsolatokat és a magyarországi német politikai és gazdasági érdekeltségek miatt biztosítani a budapesti német főkonzulátus fennmaradását. A főkonzulátus ugyan nem tartott hivatalos kapcsolatot a magyar

[41] Uo. A. 717. A. Montgelas jelentése a Külügyi Hivatalnak (1918. december 31.) In: Tokody 1989, 75.

[42] Uo. A. 54 319. A bécsi német követség több országot érintő jelentése (1918. december 27.) In: Tokody 1989, 76–77.

külügyminisztériummal, de a magyar hatóságokhoz fűződő kapcsolatai továbbra sem szakadtak meg. A magyar kormány sohasem fog a Németországgal való teljes szakítás mellett dönteni – folytatta –, csak akkor, ha a franciák erre kényszerítik. Egyre nyilvánvalóbb azonban – vélekedett –, hogy a franciák nem akarják honorálni a hivatalos magyar köröknek „a barátságért folytatott tolakodó igyekezetét"; Anglia nem mutat semmiféle előzékenységet, Amerika érdeklődése pedig plátói természetű, egyedül Olaszországgal „kacérkodtak". A környező országokhoz való közeledés az áthidalhatatlan ellentétek miatt teljesen kizárt. Szerinte az autokrata német császári rendszer megakadályozta a korábbi baráti viszony helyreállítását, az 1918. őszi német forradalom azonban felszámolta ennek akadályait. Úgy tűnt, hogy az 1918. őszi forradalmak után az ideológiailag egymáshoz közelálló két rendszer bázisán Fürstenberg is a két ország közeledésével számolt.

Az új szemlélet a magyar sajtóban is tükröződött; 1919 elején a sajtófőnök Németország barátságos kezelésére utasította a magyar sajtó képviselőit, mivel Magyarország előreláthatólag rövidesen szoros kapcsolatba lép Németországgal, de e törekvéseket az antanttal szembeni kényszerhelyzet miatt még nem lehet nyilvánosan kifejezni. A magyar sajtó azonban nem hallgatta el, hogy a német újságok, ha egyáltalán Magyarországról tudósítottak, csak a német katonák és áruk hazaszállításával foglalkoztak, s egy szót sem ejtettek a Magyarország számára fontos ügyekről. Ezért a magyar lapokban sűrűsödtek a szemrehányások, hogy Németország kevés súlyt fektet a baráti viszony helyreállítására. Fürstenberg ezért jóindulatú cikkek megjelentetését ajánlotta, amelyek a Magyarország területi integritásáért folytatott küzdelmét ecsetelnék és bizonyosan jótékony hatást fejtenének ki a magyarokra. Egyúttal egybecsengne a német álláspontt al, de semmire sem kötelezne.

Fürstenberg kérdésesnek ítélte, visszanyeri-e Magyarország a jövőben korábbi politikai jelentőségét Németország számára, amellyel a régi Monarchiában rendelkezett, „de mint a szlávokkal szemben előretolt erő, bizonyos jelentősége feltehetően mindig lesz. Gazdaságilag pedig számunkra mindig értékes marad, különösen persze akkor, ha nem szakítják el Ausztriától egy közbeékelt szláv torlasszal." Nem tartotta szükségesnek, hogy Németország elkötelezze magát Magyarország mellett, s állást foglaljon a szomszédjaival meglévő konfliktusokban. A német szükséghelyzettel magyarázhatónak vélte a kevesebb gazdasági segítséget is. „De nem lenne célszerű teljesen elfordulni Magyarországtól. Bizonyosan előnyös lesz a jövőre vonatkozóan, ha most megértő magatartást tanúsítunk kétségbeejtő helyzete iránt és nem tesszük felelőssé az országot egy felelőtlen kormány magatartásáért."[43]

1919. február közepén még nem volt érzékelhető, hogy a párizsi békekonferencia hogyan dönt Magyarország sorsáról, de Fürstenberg már a feltételezett változásokhoz igyekezett alakítani a német politikát. A főkonzul a szigorú magyar politikai centralizáció megszűnésével és a nemzetiségi területek laza föderációjával, s nem elszakításukkal számolt. Az egyes országrészek politikai önállóságának és gazdasági emancipációjának növekedésétől Budapest vezető szerepének megszűnését várta, főleg a közlekedés és kereskedelem területén. Úgy vélte, hogy a valószínűsíthető

[43] Uo. Österreich 95. Die Beziehungen Deutschlands zu Ungarn. A. 5816. Fürstenberg jelentése az AA-nak (1919. február 15.). In: Tokody 1989, 84–89.

változásokhoz a német kereskedelemnek és iparnak is alkalmazkodnia kell, ha nem kívánja elveszíteni értékesítési területeit. A vidék igényeinek kielégítése és a decentralizáció jegyében ezért az ország különböző helyein új képviseleteket és kirendeltségeket kell nyitni. Mivel a jövőben a politikai befolyásolás előreláthatólag előnyben részesíti vagy elhanyagolja a gazdasági kapcsolatokat, a német ipar kettős károsodásával számolt: szűkülnek értékesítési lehetőségei, illetve az elhanyagolt területeken szükségszerűen konkurencia alakul ki.

Különösen fontosnak tekintette a gazdaság újjászervezését Erdélyben. Feltételezte Erdély Romániához kerülését, de annak bizonyos autonómiát remélt. Mindenképpen Erdély nagyobb gazdasági jelentőségével és kereskedelmi közvetítő pozíciójával számolt, amelyet a Keletre, de főleg a Románia felé való közvetítésben tartott felhasználandónak. A közvetítésre elsősorban az erdélyi szászokat tartotta alkalmasnak, akik üzleti megbízhatóságuk miatt a románok körében is tekintélyt élveztek. A német befolyás megszilárdulását nemzeti érzelmük is erősítené. Szász körökből többször kérték, hogy német ipari vállalkozások Budapesttől független képviseleteket hozzanak létre Erdélyben és azokat lehetőleg szász kereskedőknek engedjék át. Így a szász mezőgazdákat tömörítő erdélyi-szász mezőgazdasági egyesület bizonyos mezőgazdasági cikkek (ekék, műtrágya, stb.) képviseletére vállalkozott. Erdélyi kereskedelmi körökben egyébként úgy vélekedtek a német-román kapcsolatok újrafelvételéről, hogy a német ipart hivatalosan ugyan bojkottal fenyegették meg, de a Németországgal fennálló magánkereskedelmi forgalomban semmiféle nehézséget nem támasztottak, mert a német iparcikkek bojkottja mindenütt áruhiányhoz vezetett volna.

Erdélynek Románia és a Közel-Kelet felé irányuló pozíciójához hasonlónak tekintette Dél-Magyarország helyzetét a Balkán déli része, különösen Szerbia irányában, amely szerinte általában barátságosabban viszonyul a Németországgal kiépítendő kereskedelmi kapcsolatokhoz, mint a francia befolyás alatt álló Románia. Fürstenberg az érintett kereskedelmi kamarák bizalmas értesítését és gyors döntést sürgette, mert az antant országok gyors és céltudatos lépésével számolt. A német ipari körök számára a főkonzulátussal való kapcsolatfelvételt ajánlotta.[44]

Füstenberg javaslatait Berlinben azonban „súlyos kételyekkel" fogadták. 1919. március közepén a Külügyi Hivatalban Horstmann követtanácsos a Magyarországhoz fűződő német viszonyt illetően – a budapesti főkonzulátus jelentéseit elemezve – Füstenberggel ellentétes következtetésekre jutott. Fürstenberg jelentései korábban azt sugallták, hogy német részről nincs szükség a Magyarországgal szembeni elkötelezettségre és a szomszédos államokkal kapcsolatos konfliktusainak minősítésére; egyszerűen Németország kényszerhelyzetével magyarázható, hogy gazdaságilag kevésbé tud Magyarországnak segíteni, s ezt magyar részről pontosan megértik. Nem lenne célszerű teljesen elfordulni Magyarországtól, inkább megértő magatartást kellene tanúsítani szorult helyzete iránt. Fürstenberg a német sajtó Magyarországgal szembeni hangvételének mérséklését és barátságosabb kezelését ajánlotta. Egy ilyen cikk tartalmi ajánlásában kifejtette: „az ország integritásáért vívott

[44] Akten der Botschaft Wien, Au. Ungarn, Bd. 1. Fürstenberg főkonzul jelentése a Külügyi Hivatalnak (1919. február 15.). In: ADAP, Serie A, 1918–1925. Bd. 1. 9. November 1918 bis 5. Mai 1919. Vandenhoeck Ruprecht, Göttingen, 1982, 246–248.

súlyos harc iránti" megértésnek olyan formában kellene történnie, amely számol a nemzetiségek törekvéseivel is; utalni lehetne arra, hogy az új nemzetiségi politika Magyarország keretében minden tekintetben számukra is biztosítja nemzeti létüket és szabad fejlődésüket. Német részről Magyarország integritása habozás nélkül képviselhető, mivel megegyezik a német állásponttal.

Horstmann szerint azonban aggályos a német sajtó Magyarország integritása melletti állásfoglalása. Kérdésesnek tartotta, hogy a német érdekeknek megfelel-e Magyarország újbóli megerősödése. „Minél nagyobb és hatalmasabb lesz Magyarország, földrajzi helyzeténél fogva – a múlthoz hasonlóan – annál inkább befolyásolja majd a magyar politika a német birodalom Közel-Kelethez fűződő kapcsolatait. Újraélednének a románokkal és a szerbekkel való végzetes ellentétek. Még inkább megnehezülnének a csehekhez fűződő német kapcsolatok. Egy kicsiny és gyenge Magyarország viszont előreláthatóan arra kényszerülne, hogy Német-Ausztriára és így a német birodalomra támaszkodjék.

Ezzel szemben egy Nagy-Románia létrejötte, amely Besszarábián és Bukovinán kívül egész Erdélyt és a Bánát jelentős részét is magában foglalná, előnyös lehetne a német politika jövőbeni alakulására Romániában és ezzel az egész Balkán térségében… A németség fennmaradása szempontjából egy ilyen megoldás szintén üdvözölhető lenne... Ezért nézetem szerint politikai okokból nem ajánlatos kiállni a sajtóban Magyarország integritása mellett... Más vonatkozásban... mindig érdekünk lesz, hogy Magyarországgal – akár nagy lesz, akár kicsiny – a legjobb kapcsolatot tartsuk fenn, helyzetéből fakadóan ugyanis a Közel-Kelet irányába vezető területet képez."[45]

A Magyarország iránti német magatartást racionális és irracionális tényezők határozták meg. Különösen szembeötlő a Romániához fűződő kapcsolatok helyreállításának törekvése, amely jóval megelőzte a magyar „árulást", hiszen már 1918. október végén Erdély elvesztésének lehetőségét emlegették. A románbarát német politika mozgatórugóját az a félelem táplálta, hogy Németország a háború befejeztével elveszítheti a román kőolajforrásokat. Azt remélték, hogy ha nagyvonalúnak mutatkoznak Magyarország rovására, akkor a háború után is biztosíthatják a román olajszállítmányokat. A magyar „árulás" segített leküzdeni a német külpolitikusok aggályait, hogy Magyarország feje felett kezet nyújtsanak a korábban szövetséges Romániának, aki az utolsó pillanatban ugyan hadat üzent Németországnak. A Romániához való közeledést nem csak gazdasági- és államérdek, hanem Magyarország megbüntetésének szándéka is vezette.[46]

Racionális és irracionális megfontolások keveredtek az erdélyi németek sorsának megítélésében is. A Külügyi Hivatal szerint a románbarát német irányzat az erdélyi szászok érdekét is kifejezi. Mögötte az a szándék húzódott meg, hogy általuk is befolyásolják a román politikát. Romániában németbarát politikusokat kell hatalomra segíteni, akiket német népiségű politikusok támogatnak. Így biztosíthatók a romániai német gazdasági érdekek. A Külügyi Hivatal annak ellenére fenntartotta az erdélyi szászok felhasználásának szándékát, hogy legkésőbb 1919 januárja óta tudta: azok nem kívánnak integrálódni a román államba, s csak masszív fenyegetések hatására álltak ki

[45] PA AA (B), Österreich 95. Die Beziehungen Deutschlands zu Ungarn. (Számozás nélkül) In: Tokody 1989, 94.

[46] PA AA (B), Deutschland 130, Bd. 6. Wedel távirata a Külügyi Hivatalnak (1918. október 27.)

Románia mellett.[47] Román részről jóval keményebb kezelték a romániai német érdekeket, mint Magyarországon. Német árukat Romániában és Magyarországon egyaránt lefoglaltak, s a birodalmi németeket Romániában sokkal barátságtalanabbul kezelték. A bukaresti német követnek 1918. november 9-én átnyújtott ultimátumban pedig a német csapatok teljes kivonását követelték 24 órán belül. Az ultimátum lejárta után pedig Románia hadat üzent Németországnak. E román lépések ellenére a német politika a romániai német gazdasági érdekek fenntartásának szándéka miatt jobban neheztelt Magyarországra, mint Romániára.

1919 februárjában a Külügyi Hivatal Romániához való közeledésének – Magyarország rovására folytatott – csúcspontján azonban a német külpolitikusoknak keserűen érzékelniük kellett fáradozásaik hiábavalóságát. A bécsi román követ ugyanis egyértelművé tette Wedel bécsi német követnek, hogy még nem érkezett el a két ország közeledésének ideje. Románia a Mackensen-hadsereg kivonása során elkövetett értelmetlen rombolások hatása alatt áll és a román népben „leírhatatlan gyűlölet" alakult ki.[48]

Amikor pedig nyilvánvalóvá vált a Romániával szembeni német politika sikertelensége, von Massow ezredes teljhatalmú katonai megbízott – akinek jelentései nagymértékben hozzájárultak a felelős tisztek, politikusok és tisztviselők Magyarország iránti negatív véleményének kialakulásához – rendkívüli fordulatot tett az időközben „fehérré" változott Magyarország irányában. Németország számára üdvözlendőnek tekintette a magyarok megerősödését, hiszen a nemzeti Magyarország régi hadseregétől nagyobb teljesítmény várható, mint a szocialista Magyarországtól.[49]

A német külpolitika Románia mellett az újjáalakult délszláv állam magyarellenes kormányát és annak területi követeléseit is támogatta. A délszlávokat Németország számára nélkülözhetetlennek tekintették a tengerpartok birtoklásában, s katonai megfontolásokból is német–délszláv megegyezésre törekedtek. A Külügyi Hivatal saját hűtlenségét – miként Romániával is tette – a szövetséges lehetséges „árulásával" igazolta: Németország nem veszít semmit Nagy-Magyarországon, hiszen úgy tűnik, az antant azt már úgyis leírta.[50]

---

[47] Geheimes Staatsarchiv (München) – GSA (M). 1114, Info Nr. 6. (1919. január 22.). In: Wulf-Dieter Schmidt-Wulffen: Deutschland–Ungarn 1918–1933. Eine Analyse der politischen Beziehungen. Dissertation. Wien, 1969, I. köt. 111.

[48] PA AA (B), Deutschland 130, Bd. 7. Wedel bécsi német követ bizalmas jelentése (1919. február 27.) In: Wulf-Dieter Schmidt-Wulffen: Deutschland–Ungarn 1918–1933. i. m. I. kötet. 112. A német-román kapcsolatok a következő években messze elmaradtak a kívánatos szinttől. Megterhelte ezeket Románia franciabarát politikája, amelyben még akkor sem történt változás, amikor Németország is Franciaország felé fordult, hiszen a német–szovjet viszony (az 1922. évi rapallói szerződés és az 1926. évi német–szovjet barátsági szerződés nyomán) barátságos maradt. A weimari köztársaság éveiben akadályozta szorosabb politikai együttműködésüket az állandóan meghiúsult román kísérlet, amely Németországot szovjetellenes kombinációkba igyekezett bevonni. Így a német–román kapcsolatok minősítése csak a „korrekt" jelzőt érdemelte ki.

[49] Bundesarchiv–Militärarchiv (Freiburg) – BA–MA (F). N 42/12. A katonai helyzet Délkeleten. In: Wulf-Dieter Schmidt-Wulffen: Deutschland–Ungarn 1918–1933… i. m. 113.

[50] GSA (M), 1113, 106. számú információ (1919. október 28.). In: Wulf-Dieter Schmidt-Wulffen: Deutschland–Ungarn 1918–1933… i. m. I. kötet. 113–114.

Az antant kegyére utalt Magyarország a Németországgal fenntartandó kapcsolatok tilalma ellenére nem szakította el egykori szövetségeséhez fűződő fonalát. Károlyinak hálátlan feladat jutott: lavíroznia kellett az antant követelései és a német kívánságok között. Németországgal szemben azonban nemcsak politikai ügyességet, hanem a német csapatkivonással és a nem-hivatalos kapcsolatok fenntartásával félreérthetetlen jóindulatot tanúsított. Ezzel bizonyította többször tett kijelentését, miszerint ő nem Németország ellensége, hanem csupán az autoritatív német rendszer ellenzője, amely Magyarországot a vészterhes szövetség bilincseivel béklyózza meg.

Az 1918. novemberi német forradalom után Budapesten a két ideológiailag rokon rendszer intenzívebb kapcsolataira számítottak, amelyek hasonló problémák előtt álltak. Kiábrándultan érzékelték azonban Németország politikai érdektelenségét, anélkül, hogy valamit is gyanítottak volna annak románbarát Balkán-terveiről. Magyarországon enyhe rosszkedvűséggel ismerték fel, hogy Németország csupán korlátozott anyagi célokra törekszik, s tőle politikai és erkölcsi támogatás nem várható, még a részvét szintjén sem.

A Magyarországgal szembeni német magatartást egyértelmű előítélet és bizalmatlanság határozta meg. Egyedül Fürstenberg főkonzul igyekezett objektívan és mérséklően hatni, de ő sem volt mentes a Károlyival szembeni ellenszenvtől. A Külügyi Hivatal érintetlenül hagyott császári diplomáciája már a háború befejeződését követő első napokban hátrányosan hatott a magyar–német kapcsolatokra. A szocialisták ellenőrzési igyekezetei hatástalanok maradtak. A Külügyi Hivatalt felügyelő Karl Kautsky független szociáldemokrata (USPD) képviselőnek a fontos iratokat csak elintézésük után mutatták be. A német külpolitikában sem Magyarországgal, sem Romániával szemben nem változtak az alapvetően negatív német álláspont; a forradalom hatástalan maradt az események menetére. A Külügyi Hivatalban az elképzelések hiánya és az előkészületek gyengeségei miatt csak 1919 közepén indult meg egyfajta szellemi és a személyi struktúrát érintő változás, így az már nem volt hatással a Károlyi-korszak magyar–német viszonyára.

A szemükben kis és politikailag jelentéktelen állammal szembeni változatlan arrogancia főleg a német–magyar ügyekkel foglalkozó tiszteknél volt feltűnő. A külpolitikai tevékenységre alkalmatlan, legyőzött tisztek szelleme és hivatalban való meghagyása rányomta bélyegét a német külügyi tevékenységre és jelezte a szociáldemokraták tehetetlenségét. A császári Németország töretlen szellemét jelezte, hogy a tisztán politikai kérdések (például csapatkivonás és leszerelés) intézését politikusok helyett tiszteknek engedték át, jóllehet a csapatkivonás technikai részlete alárendelt jelentőségű. A tisztek a politikai kérdéseket az elfogadhatatlan vereség miatt gyűlölködéssel terhelték meg. Szabad folyást engedtek Magyarországgal szembeni érzelmeiknek, amely állítólag hazaáruló, hűtlen és hálátlan, s ezzel károsították a német politikai érdekeket. A tisztek és az általuk befolyásolt tisztviselők nem akarták figyelembe venni, hogy az „árulás” Magyarország önfenntartási ösztönének szükségszerű következménye volt. Egyedül Fürstenberg bírálta a német intézkedéseket, rámutatva arra, hogy a Magyarország iránti német megítélésnek reális alapokról kell kiindulnia.

***

A Tanácsköztársaság kikiáltása (1919. március 21.) után a német kormány felvette a kapcsolatot az új magyar rendszerrel; a bécsi német követség már március végén jelentette, hogy állandó kapcsolatban áll a magyar kormánnyal és sikeresen tárgyal vele a német állampolgárok, a német tulajdon és a főkonzulátus védelme ügyében. A budapesti német főkonzul azt javasolta a Külügyi Hivatalnak, hogy fenyegető külpolitikai következményei miatt hivatalosan ne üdvözöljék a magyar kormányt, de a tényleges ügyekben mutassanak hallgatólagos közeledést, amely meghozza gyümölcsét.[51]

A budapesti német főkonzulátus helyzete ugyan tisztázatlan maradt, de fennmaradását a Tanácsköztársaság nem veszélyeztette. A 22 főnyi alkalmazott és családtagjaik zavartalan ellátására magyar támogatással még „bevásárló központot" is létesítettek. A magyar kormány jóindulatúan kezelte a német kívánságokat, s minden lehetséges védelmet megadott a német állampolgároknak. Kilátásba helyezte a szocializált magántulajdonok visszaszolgáltatását is.[52] Magyar javaslatra Berlinben felállították „A magyar állami- és államilag garantált kölcsönök hitelezővédelmi egyesülését", ahol a magyar értékpapírokkal rendelkezők augusztus 31-éig jelenthették be igényüket.[53] A német kormány bizalmának megnyerését szolgálta a Hohenlohe-Öhringen hercegnek tett magyar ígéret, miszerint kártalanítják szocializált javait; 40 ezer holdas birtokról, 200 ezer koronás bankszámláról és 11 millió koronás értéklevelekről volt szó.[54]

A két ország külpolitikai számításait és egymáshoz való viszonyát eltérő, gyakorta önmagában is ellentmondásos, napi politikai érdekek és megfontolások mozgatták. Német részről azt remélték, hogy a magyar forradalom kiszélesedése növelheti az antant délkelet-európai nehézségeit, amely felértékeli Németország súlyát és jelentőségét a térségben. Esetleg szükségessé teszi az ország bevonását a Szovjet-Oroszország elleni intervencióba, amely a német hadsereg részleges újjászervezését és a versailles-i békefeltételek enyhítését jelentheti.[55] Ugyanakkor attól is tartottak, hogy a Tanácsköztársasággal fenntartott kapcsolatuk kiváltja az antant rosszallását. Ezért a német kormány 1919. április 9-én a bányakörzetek sztrájkjaira, a szállítási viszonyokra és a német vasutak kevés szénmennyiségére hivatkozva leállította a magyarországi szénszállításokat. Egyúttal ígéretet tett, hogy a körülmények javulásakor jóindulatúan megvizsgálja majd a szénszállítás lehetőségét, amelynek feltétele a magyarországi német tulajdon gondos kezelése és védelmezése. Von Stockhammern táviratában Fürstenberg szigorúan bizalmas, személyes informálására még hozzáfűzte: a jelenlegi magyar kormány szénszállításokkal való támogatása politikai megfontolásokból még akkor sem lenne kívánatos, ha erre lehetőségük kínálkozna. Érdekük ugyanis az antant azon vádjainak elkerülése, miszerint Németország támogatja a bolsevizmust.

[51] PA AA (B), Österreich 92. Nr. 10. Bd. 6. A bécsi német követség távirata a Külügyi Hivatalnak (1919. március 29.)

[52] Bundesarchiv (Koblenz) – BA (K), R 43, I. 574. A birodalmi elnöki iroda jelentése (1919. április 28.)

[53] München-Augsburger Abendzeitung, 288. szám, (1919. július 27.)

[54] PA AA (B), Österreich 92, Nr. 1. Bd. 28. Ripps ügyvéd levele (1919. április 23.)

[55] Tokody 1989, 98.

Ugyanakkor nem szándékozták nyers elutasítással megsérteni a magyar kormányt, ezért a tényleges szempontok mellett erre is figyeltek.[56]

A Tanácsköztársaság Németországgal kapcsolatos álláspontjában egyfajta kettősség érvényesült, amely kifelé barátságot, az országon belül pedig a forradalmi erők erősödését tételezte fel. A magyar külpolitikai számításokban a versailles-i szerződés kulcsfontosságú szerephez jutott, s Németországot potenciális szövetségesként kezelték: azt remélték, hogy Németország elutasítja az antant békefeltételeit, s nem marad más választása, mint követni a magyar utat. Magyar politikusok többször kifejtették Fürstenbergnek: az ország viszonyainak stabilizálódását csak a Német-Ausztriához, a Német Birodalomhoz és Olaszországhoz való közeledésben látják.[57] Az anschluβ támogatása fejében azt remélték: nem kell tartaniuk területelcsatolástól Ausztria javára. Az erős Németország elvonná Franciaország érdeklődését Magyarországról, így csak Romániával és Csehszlovákiával kellene foglalkozniuk. Az elégedetlen Olaszország lekötné a délszlávokat. Németország szocialista kormányától pedig anyagi támogatást is reméltek.[58]

Ha pedig Németország mégis aláírná a békeszerződést, akkor végképp kicsúszna a talaj a lába alól és a szocialista forradalom elkerülhetetlenné válna. Azonban még a német békeszerződés ismertté válása (május 7.) előtt tömegmozgalmak robbantak ki a tanácsok hatalmának biztosítására és visszaszerzésére. Április elején – elsősorban a Magyarországi Tanácsköztársaság hatására – radikalizálódás kezdődött Bajorországban,[59] s 1919. április 7-én Münchenben kikiáltották a tanácsköztársaságot. Az augsburgi munkás- és katonatanácsok már április 5-én elhatározták, hogy szövetségre lépnek a magyar tanácskormánnyal. A Népszava cikkei[60] pedig már arról tudósítottak, hogy a tanácsrendszer egész Németországban közvetlen megvalósulás előtt áll. Így azonnal felmerült a kapcsolatteremtés gondolata Budapest és München között. Az ausztriai nyugtalanságok miatt az sem tűnt kizártnak, hogy rövidesen létrejön a bajor–osztrák–magyar tanácsköztársaságok szövetsége.

Április közepén a budapesti rendőrségi népmegbízott vezetésével tízfős küldöttség utazott a bajor fővárosba, állítólag hírügynökség felállítására. A Bécsben kért beutazási vízumot Wedel követ nem merte megtagadni – jóllehet tisztában volt a beutazás céljával –, mert a magyarországi német érdekek sérülésétől tartott.[61] A Magyarországi Tanácsköztársaság példaképül szolgált a bajor forradalmárok számára, s erősítette önbizalmukat. Anyagi jellegű kölcsönös együttműködésre nem került sor; érintkezésük mindössze eszmei-ideológiai természetű maradt.

Az orosz–magyar–osztrák–bajor kommunista szövetség létrehozására irányuló külügyi hivatali félelmek azonban megalapozatlanok maradtak, mert Ausztriában még

[56] ADAP, Serie A: 1918–1925. Bd. I. 9. November 1918 bis 5. Mai 1919. A Külügyi Hivatal (von Stockhammern) a bécsi német követségnek és Fürstenberg főkonzulnak (1919. április 14.) Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1982. 403.

[57] PA AA (B), Österreich, 92. Nr. 1. Bd. 27. Távirat Hágából (1919. március 24.)

[58] Uo. A bécsi katonai megbízott távirata (1919. március 26.)

[59] PA AA (B), Bayern 50, Bd. 16. A müncheni porosz ügyvivő távirata (1919. április 1.)

[60] Népszava, 1919. április 12, 14, 15.

[61] Tokody 1989, 97.

áprilisban leverték a kommunista felkelést. Így megszűnt a Bajorország és Magyarország közötti közvetlen kapcsolat lehetősége. Május első napjaiban Noske csapatai pedig a Bajor Tanácsköztársaságot is vérbe fojtották.[62] A két ország egyedüli közvetlen kapcsolata a Münchenben felállított hírügynökség maradt.

1919 őszére a Magyarországon működő külföldi diplomáciai képviseletek berendezkedésével nyilvánvalóvá vált a magyarországi német képviselet újjászervezésének ügye. A budapesti német főkonzulátus – mint a bécsi német követség gazdasági kirendeltsége – tartósan nem volt képes hatékonyan képviselni a német érdekeket a gazdasági vonatkozásban is egyre kíméletlenebbül eljáró antant országok missziójával szemben. A német főkonzulátus formálisan nem rendelkezett legitimációval a magyar kormánnyal szemben. A Károlyi által aláírt fegyverszüneti szerződés ugyan rögzítette a német képviselet visszavonását, de erre nem került sor. A rendelkezés azonban szűk keretek közé szorította a német főkonzulátus tevékenységét. Németország hivatalosan nem ismerte el a tanácskormányt, ezért a budapesti képviselet hivatalos megbízása nem került szóba. Magyar részről a két ország együttműködésének reményében fenntartották a német főkonzulátust.

A tanácsköztársaság bukása után nem került sor a német képviselet újjászervezésére, így a Monarchiából kiváló és az állami önállóság rangjára emelkedett Magyar Köztársaságban valójában a magyarországi német képviselet minden nemzetközi jogi bázis nélkül működött. A német érdekek tartós károsodásának elkerülésére Thermann budapesti követtanácsos Olaszország példájának követését ajánlotta. Eszerint a követség formális felállítására a békeszerződés megkötéséig nem kerül sor, a képviselet tényleges kiépítése azonban közvetlenül megkezdődik és a misszió addigi vezetője – Fürstenberg – rendkívüli meghatalmazottként működik az új magyar kormány mellett. A feljegyzés nyomán 1920. január 8-án költségvetési lépéseket sürgetettek a budapesti német követség felállítása ügyében.[63]

(Első közlés: *Acta academie agriensis.* Nova series tom. XL. Sectio Historiae. Eger, 2013. 211–234. p.)

[62] Tokody 1989, 97.

[63] ADAP, Serie A: 1918–1925. Bd. II. 7. Mai bis 31. Dezember 1919. Akten der Abteilung I. A. Österreich 92. Nr. 1, Bd. 30. Freiherr von Thermann követtanácsos a Külügyi Hivatalnak (1919. november 30.) Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1984. 446–448.